

AZ UTOLSÓ MAGYAR.

Irta: Komáromi János.

Az 1792-ik esztendőben, május havának vége felé a konstantinápolyi hajóval egy magyar orvosdoktor érkezett Rodostóba. És mélyet sóhajtott a magyar doktor, aki nagy, igen nagy utat tett meg, mielőtt — Kassáról jövet — letehetette volna lábát rodostói földön.

Mert Kassáról indult . . .

(Annyi esztendők után Isten tudná csak, mivégből vágott neki a távol Keletnek a felföldi magyar?)

Indult volt Kassáról, utazott aztán Nagylengyelország ukrániai részein, meghordozta borús homlokát a Dnyeszter vizénél és Moldovában, elvetődött onnét Oláhországba, megfordult Bukarestben és Gyurgyevón, sorsa elvettette a bolgár Ruszesukba, lekerült onnét Drinápoly városáig, Drinápolytól Konstantinápolyig, hol a szultánok trónoltak s a közepes-nagy gályán megérkezett végül Rodostóba. Körülpillantott a parton s egy mélyet sóhajtott.

— Istenem, találko-e még itten valakit?

Apró kisiú korában hallotta a nagyapjától, hogy itt lakott a száműzött Rákóczi s itt halt meg nagyon régen. Nem akarta otthagyni a török császár birodalmát anélkül, hogy meg ne nézze azokat a helyeket, ahol a szerencsétlen bujdosók éltek valamikor, búsultak és reménytelen sóhajtasokat bocsátottak olyan sűrűn, szaporítván ezzel is a levegőt.

Az 1792-ik esztendő május huszonnyolcadik napja volt ez. Alkonyatra hajló délután.

S reálépvén a rodostói partra, letette málháját a földön. Kicsiny volt a málha, de annál nagyobb a kassai doktor meghatottsága . . .

Körülpillantott másodszer is. Abban a gondolatban oldalán termett egy növekvő örmény legényke s felkapván a málhát, mutatta, hogy örömet viszi utána. Az orvos nem értette ugyan a szót, de bölintott rá, hogy rendben van a dolog. Aztán, rámutatván jobbával a városra és a városka fölé, többször is megismételte :

— Madzsar . . . Madzsar . . .

Azt szerette volna megértetni, hogy van-e még magyar ember ezen a tájon? Az értelmes legényke először lesett szájjal figyelt a kassai doktorra, majd észbekapott hirtelen s intett, hogy érti. A lurkó azt gondolta nevezetesen, hogy a Magyarok Utcáját keresi a messze országokból érkezett magyar úr.

Megindultak aztán : elől a legényke a málhával, néhány lépéssel mögötte a nagy utat megtett orvosdoktor. Az emelkedőnek igyekeztek lépést.

Lakta pedig akkortájt négy nemzetség a várost : török, örmény, görög és zsidó. A doktor pedig csupán németül beszélt anyanyelvén kívül.

Szép helyt feküdt Rodostó . . .

Sekélyvízű öböl előtt terült el a városka, melynek házai terraszszerűen és legyezőalakban estek alá a hegyek oldalain, cédrusfák és ciprusok kölcsönöztek bús hangulatot a környéknek s a magasbaszökő minarettek körerkélyéről műezzinék üvöltöztek a nap bizonyos szakai-ban. Olajfák és fügefák kandikáltak elő az udvarok kerítései mögül s zuhogott a napfény . . .

Ment-ment a kassai doktor az enyhe alkonyatban. Előtte a málhacipelő legényke. Tetemes ideje haladtak már egy hosszú-hosszú utcában, a városka nyugati széle irányába. Egyszer megtorpant a legényke, hátrafordult s ujjával előremutatott ugyanakkor :

— Madzsar . . . madzsar . . .

A magyar orvos megremegett s ugyanakkor előrenézett maga is.

S a magányos utcában, mely érthetetlenül üres maradt ezen a délutánon, meglátott ekkor egy szálmagas, egészen elvénült embert, akinek sarkantyú csörgött az egyik csizmáján, rajta honiszabású ruha kopott maradványai, ősz bajusza fehéren fityegett alá, az állán alul s ahogy megállt váratlanul az utcaközépen, ősz pilláival sűrűn pillogott a messziről idáigbolyongott vándor felé.

Az orvosdoktor alig tudta türtőztetni magát.

— Kedves bátyámuram magyar ember?

A szálmagas aggastyán tekintetében mintha az örömnék derengése suhant volna el. Válaszolt aztán szintén magyarul és rekedten:

— Magyar vagyok, öcsémuram, de már csak magamban, az idegen földön . . .

Még mélyebb megilletődés szállta meg a kassai orvost.

— És hány esztendő most, bátyámuram?

— Száztizenhat, öcsémuram, a mindnyájunkra örökdő Isten meg a verhetetlen szultán akaratjából. Mert a török császár ma is megküldi nékem minden hóban azt a kevéske tahint, amiből elvagyok valahogyan. De magam vagyok már, magam . . .

S ugyanakkor szíves szóval invitálta az idegen magyart.

— Öcsémuram talán térne be a szállásomra, örömet látott vendégem marad. Osztán valamennyi ház és egyéb hajlék úgy áll ma is a Magyarok Utcájában, mint állott harmincegy esztendővel ezelőtt, amikor Mikes Kelemen öcsémuramat is kivette Isten a bujdosásból . . .

Megindultak hát a Magyarok Utcája irányába, a város nyugati széle felé. A szálmagas pátriárka, aki botorkálva ténfergett a kassai doktor oldalán, szárazon beszélt :

— Az én nevem Horváth István s egyedül vagyok a bujdosók közül. Mert az elholt magyarok utódai örmények közé házasodván, alig értenek már elődeik anyanyelvén. Vannak itten most Kőszeghyek,

Takarók, Katinkayak, de ezek elfelejtették, hogy magyar vér van bennük . . .

A kassai magyar szintén megmondta erre a nevét s akkor megint sóhajtott egy szívszakasztót:

— Hej-haj!

Azalatt észrevétlenül elérték a Magyarok Utcáját, mely keresztben volt Rodostó nyugati szélén: egyenest a tengerpartnak. A tengerparton megállt pillanatra a doktor, elnézett a nagy víz fölött, melynek körülbelül a közepéből fehérben villogott elő a Márvány-sziget, amint az aláhanyatló napnak fényei estek rá s melynek túlsó feléről az üveg-színben felívelő Olimposz oromlott fel. Úgy hatott hirtelenül, mintha a tengerből bukkant volna ki.

A Magyarok Utcájának végében, a tengerfelőli részen állt a ház, mely kietlen esztendők óta volt tanyája az öreg Horváth Istvánnak. És míg beszélt volna a pátriárka-magyar, a kassai doktor elszontyolódva hajtotta le a fejét.

Mert enyészet ült a Magyarok Utcájának házai felett. A házak teteje megcsúszott és félrebillent, falaikról hullt-hullt a vakolat s a macskafejű kövek között magasra bújtt ki a fű. Kevesen jártak ezen a tájon.

Horváth István szívesen invitálta a ritka vendéget:

— Kerülnénk talán beljebb, öcsémuram!

Odabent a doktor némi pénzt adott a málhacipelő legénykének, aztán elnézett maga körül a lakásban.

— Mikor halt meg a mi fejedelmi urunk, kedves bátyám?

Az utolsó magyar elébb utasítást adott örmény szolgájának, hogy nézzen vacsora után, leült akkor maga is s ettől fogva meg-megremegett a hangja:

— Amíg élt, Mikes öcsém is itt lakott e házban. Fejedelmi urunk meghalt pedig ötvenhét esztendővel ezelőtt, nagypénteki napon s akkor nagy sírás-rívás tört ki a bujdosók között . . . Eltemették Konstantinápolyban. Elholtak azóta mind s mára magam maradtam csak a Márványtenger szélén.

És míg a kassai orvosdoktor hallgatott s félkönyökre támaszkodott az alacsony asztalkán, az öreg egyhangon beszélt:

— Míg életben volt fejedelmi urunk, nagy volt a rend errefelé, mint azt Mikes öcsém beszélte nekem többizben. Ötször-hatszor volt dobszó minden nap, mert őfelsége megtartotta a rendet s megtartatta másokkal is. A nagyvezér jelesül nyolcvan janicsárt rendelt őfelsége mellé: ezek doboltak olyankor.

Itt fölemelte arcát a Kassáról idáig tévedt doktor.

— S bátyámuram mint került Rodostóba?

Horváth István elnehezült szívvel szólt:

— Én, öcsémuram? Én urunk halála után négy évvel, az 1739-ik esztendőben vetődtem el erre a szánandó tanyára. A török fogott meg

akkor a belgrádi harcon és hurcolt gályára, ahonnan akkori rodostói tisztelendő atyánk váltott ki abból az alapítványból, amelyet Bercsényi főgenerális úr tett haldoklóágán . . . Áldassék az emlékezete !

Vacsorához ültek aközben : az ősz Horváth István csillogó szemmel, a kassai doktor nagy elbúsulással. A Márvány-tenger csak elvétve loccsant a parton s körül-körül csend volt a bujdosótelepen. A doktor maga elé nézett . . . Ahogy végére értek a vacsorának, Horváth István tovább beszélt :

— Egyedül vagyok már a rákócziánusok közül, hogy Mikes öcsémet is kivette Isten a bujdosók közül . . .

Itt közbeszólt az orvosdoktor :

— Ki volt az a Mikes?

— Az? — vágta föl a fejét az öreg. — Az, öcsémuram, Rákóczi urunk főkamarmásmestere s felette okos ember. Természeti szerint jámbor és jószívű. De hogy el ne vétsem : egymásután mentek ki a bujdosók az itéletre, úgymint : Csáky Mihály gróf generális, aki básbug, azaz főnök volt a száműzöttek között, elment Zay Zsigmond báró, szintén básbug, kolerában hajtotta le utolszor a fejét zágoni Mikes Kelemen s utána egy esztendővel elholt benedekfalvi Dettrich Boldizsár is, nagy kínok között . . . Azóta egyedül vagyok s azóta nagy a csend errefelé.

Elhallgatott az öreg, de kevés szünet után így beszélt megint :

— Amikor az én Mikes öcsém megkezdte volna haldoklását, néminemű irásokat hagyott reám azzal a kéréssel : ha tehetem, juttassam el őket a hazába. Esztendőkkel utána ittjárt egy Mészáros nevű szolnoki magyar s néki adtam át az irásokat. Nem tudom, mi lett velük?

Mély szánalom fogta el a kassai doktort, amint maga előtt látta az utolsó száműzöttet.

— S nincs hazatérés Magyarországra, bátyámuram?

— Nincs hazatérés — panaszkodott az öreg. — Csaknem ötven esztendőknél előtte Mikes öcsém gráciát kért Mária Teréziától, ámde a kegyes királyasszony saját kezével írta rá az alázatos instanciára : «Törökországból nincsen visszatérés !» Hát így volt.

Váratlanul azt kérdezte az elvénült bujdosó :

— És most ki az úr Magyarországon?

— Mikor hazulról indultam, II. Lipót király uralkodott még — válaszolt kelletlenül a kassai doktor. Mert Mária Teréziára gondolt.

Késő volt már nagyon. A lámpa alig sercegett s bagoly huhogott a sűrű sötétben. Egyszer még feldünyögött az öreg :

— Igen egyedül vagyok . . .

Másnap alkonyatig maradt Rodostóban a kassai orvosdoktor, miután előbb megnézte Bercsényi főgenerális, Eszterházy Antal úr meg a Sibrik apánk nyugvóhelyét. Alkonyatra szél támadt s hánykolódni kezdett a tenger, a vitorlás gályán feltülkölt a tülök, jeléül, hogy

hamarosan indul vissza a hajó, Konstantinápolynak. A doktor fogta hát a málháját s Horváth István elkíserte az utca feléig. Ott az orvos mély megilletődés közt fogott kezét Horváth Istvánnal.

— Isten áldja meg bátyámuramat!

— Isten áldja meg öcsémuramat is! — válaszolt az utolsó rákócziánus. — És áldja meg Magyarországot!

Azzal kétfelé váltak.

A doktor később megfordult és visszanézett. Slátta akkor Horváth Istvánt, amint ténfergő alakja mindjobban behanyaglott az esti szürkületbe. Másodszor is túlökésző búgott fel a gályán.

S akkor futni kezdett a tengerpartnak. A gálya vitorláit keményen feszítette a szél.

CSATTOGÓVIRÁGOK.

*Kéklík a csattogó
A Barci gyöngyréten,
Járok a rózsámmal,
Kékvirágos égben.*

*Csókos égjárásunk
Csak meg ne szakadna,
Csak az a Jóisten
Minket el ne hagyja.*

*Pirositná szívünk . . .
A kék ég mindéig,
Míg a Barciréten
Csattogófű kéklík!*

*A Barcirét felett
Pásztormadár szárnyal,
Versenyf ver a szíve
A Tisza habjával.*

*Úgy ver az én szívem
Szép virágom érted,
Le is sarlózgatnám
Kedvedért a rétet.*

*Le is sarlózgatnám
Kévébe is kötném,
Jószagú boglyába
Fel is tetejezném.*

*Selyem pántlikával
Széltől meghuzatnám,
Aranykő kolonccal
Körül is aggatnám.*

*Felcsalogatnálak
Csókos tetejébe,
Onnan meg, onnan meg
Két karom egébe . . .*

* * *

*Tiszapartján Barciréten
Aranyhajú nyári délben,
Nyárfák tövén susnyók alján
Megölelt egy szép szívárvány.*

*Szívárványom, gyöngyreményem,
A Jóistent arra kérem,
Addig legyél csak az enyém,
Még virágot hajt a jenyér.*

*Azt pedig hajt örökéig,
Mert a virág mindig kéklík,
Tiszapartján télen-nyáron
Nékem virulsz szép virágom.*